

November 11. Márton napja

Márton toursi püspök a kora középkornak egyik legnépszerűbb szentje volt. Jellegzetes régi göcseji neve *Minciénmárton*, azaz Mindszent Márton volt. 316 táján a pannóniai Savariában, a mai Szombathelyen született és 397-ben hunyt el. Legendája elmondja, hogy Márton katona volt, mielőtt a seregek urának hívását megkapta.

Elhallotta volna. Elbocsátási kérelmét a császár gyávaságnak bélyegezte. Így válaszolt neki: ha kérésedet gyávaságnak becsméreled és nem hitnek, holnap majd védtelenül odaállok a csatásor elé és Jézus nevében, a kereszt jelével, pajzs és sisak nélkül áthatok az ellenségen. Így is történt. (E legenda legemlékezetesebb és legismertebb jelenete az, amikor a hitújonc (katekumen) Márton télidőben lován Amiens felé haladva, félmeztelen koldussal találkozott. Megesett rajta a szíve, és köpenyét kardjával kettévágva, felét a koldusra borította, aki a legenda szerint maga Krisztus volt.)

Kultusza Pannónia földjén bizonyára már a honfoglalás előtt is virágzott. Tiszteletét maga Szent István is felkarolja, amikor zászlaira éppen a hadverő Márton képét festette. Álmában látva a besenyők támadását, így kiáltott fel: távozzatok, mert az úr védelmemre adta Szent Mártont, aki nem engedi, hogy az igazak legelőjét pusztítsátok. Nem csoda, ha Szent Márton Szűz Mária után az ország patrónusa lett. A magyar kereszténység bölcsője, a ma pannonhalmi néven emlegetett bencés apátság is Szent Márton tiszteletére épült, ezért sokáig szentmártonhegyi apátság néven emlegették. Hazánkban nincs szent, aki templomával több városunknak, falunknak lett volna névadója, keresztapja Mártonnál (56 település), kultuszának emlékét a helyneveken kívül számos oltárkép is őrzi. Márton legkorábbi hazai patrocíniumainak térképre helyezéséből lényegében az Árpád-kori magyar ökumené tárul elénk. Peremei nagyjából az akkori magyar nyelvhatárt is jelzik.

A régi századokban Márton a gazdasági évnek kiemelkedő zárónapja: a tisztújítás, a fizetés, a jobbágytartozás lerovásának a napja volt. A Márton-napi járandóság a pap, a felköszöntés a

tanító javadalmai között szerepelt. Az őszi szolgáltatást Szent Márton adója néven is emlegették. Mártont már a hazai középkorban a jószág egyik jeles patrónusaként tisztelték. A jószág e nap táján került végképpen az istállóba, és a pásztorok is ezen a napon számoltak el szolgálatukkal. Az egykori kötelezettségek a későbbi századokban elfelejtődtek, vagy ajándékozássá alakultak át. A pásztor sorra járta azokat a házakat, amelyeknek állatait őrizte, megvesszőzte az állatokat, hogy egészségesek legyenek, és köszöntőt mondott a gazdára. Ezért a ház urától ajándékot kapott. Például egy vasi faluban, Vépen így köszöntött be a házba a kanász: *„Adjon Isten jó estét! Megjött Szent Márton püspök szolgája. Adjon Isten bort, bűzát, békességet, lelkünknek örök üdvösséget! Dicsértessék a Jézus neve!”* Jutalmul mákos- vagy túrós lepényt, esetleg pénzt kapott.

A népi időjósítás szerint kemény tél várható, ha Márton fehér lovon jön (havazik), ha barna lovon jön (nem havazik), enyhe. Baranyában a szép napos Márton-napot és az előtte vagy utána következő napokat *Márton nyarának* emlegették, s ezután hideg télre számítottak. A Középső-Ipoly mentén úgy vélték, ha ezen a napon esik az eső, akkor hosszú ősz várható. A bánátiak szerint negyven napig olyan idő lesz, mint ezen a napon, viszont a tél időjárása az e napinak ellentéte lesz. A baranyai Sepsén ilyenkor egy hosszú poznával megverik a diófa ágait, hogy következő évben bővebben teremjen. Dologtöltő nap is. Nem szabad mosni, teregetni, libatojást ültetni, mert odasiet a „dög”, és elpusztul a jószág, a libatojásból pedig kétféjű kisliba kel ki.

Sok helyütt ezen a napon vágták le Szent Márton lúdját, mert úgy vélték, hogy aki Márton napján nem eszik libát, az egész évben éhezik majd. Ez tulajdonképpen egy régi római étkezési szokásnak, illetőleg hagyománynak a továbbélése. Aesculapius ünnepén, amely éppen erre a napra esett, liba került az asztalra. Ismeretes az is, hogy a Capitolium lúdjai ébresztették föl a fáradt őrséget, amikor a gallusok a várost éjszakának idején el akarták foglalni. Innen a lúd megtisztelő avis Martis (Mars szárnyasa) neve, amelyből könnyen formálódott az avis Martini (Márton lúdja) megnevezés. Ehhez utólagos legendai magyarázatot is költöttek: Márton alázatból a ludak óljába bújt, hogy püspökké választása elől kitérjen. Ezek azonban zajgásukkal elárulták, így kénytelen volt a püspökséget elvállalni.

A Márton-napi lúdhoz is több hiedelem vagy időjósítás kapcsolódik, példának okáért: *„Ha Márton napján a lúd jégre áll, karácsonykor sárba jár.”* Az udvarhelyszéki Farkaslakán úgy tartották, ha a Márton-napi lúd mellcsontja fehér, akkor nagy, havas tél lesz, ha fekete, akkor viszont sáros tél várható.

Márton napjára általában megforr az újbór, ekkor kóstolták meg először. *A bornak Szent Márton a bírása*

November 11. Márton napja

Írta: Kürtössy Péter-Benedek Csaba

2011. november 11. péntek, 09:35 - Módosítás: 2020. április 06. hétfő, 13:01

szól Dugonics András jeles mondása. Bod Péter úgy tudja, hogy a régi franciák a részegséget *Szent Márton nyavalyája* néven emlegették.

A székelyföldi Vadasdon Simon Gy. Gyula (született 1930) szerint az ő gyermekkorában a pásztorokat nem Miklós, hanem Szent Márton napjáig fogadták. Később Miklós napján vagy az első hó lehullásakor terelték be a juhokat, de Márton napján mindig beadták *sónyalni*, no meg számba venni, hogy van-e állathiány, farkaskár. Ez a behajtás rendszerint reggel történt, s estére már ki is engedték. A pásztort ilyenkor általában új borral,

karcossal

kínálták meg a kapuban, aki -mire a falun végigment-

becsiccsentett

. Szent Márton napjától a major magának kosaraz, azaz a juhokkal való ganéztatásért járó fizetség neki jár. Szent Márton nyara állhat három órából, három napból vagy három hétből -mondogatják abból kindulva, hogy ekkor visszatér a napsütéses, kellemes őszi idő, a vényasszonyok nyara. Siklódon igen sokan jártak ezen a napon koldulni, mert úgy tartottak:

”
Ha Márton napkor a koldusnak egy szelet kenyeret adsz, helyette az úr neked egy egész kenyeret ad.”

Vukov Anikó Veronika néprajzkutató Csató Gábor tiszasasi énekeskönyvéből idéz egy feltehetően kalendáriumból másolt verset, mely a Márton-naphoz közel eső munkavégzésekről tudósít bennünket:

Hideg szelével már Szent Márton közelget

Hűvös levegőről fútt szobába kerget

Elfonnyatt a mező és gyázba öltözik

Guja ménes nyájnak ólba költözik

Lehet az időt is okosan használni

Kosarakat kötni szerszámot tsinálni

Eljádni akolba baromra vigyázni

Sövényt fonni nádat kákát vesszőt vágni.

Irodalom:

Csáky Károly: Halottátok-e már hírét? Madách Könyvkiadó. Pozsony, 1987. 187.

[B´lint S´ndor: Ünnepi kalend´rium II. Szent Istv´n T´rsulat. Budapest, 1977. 452-471.](#)

Penavin Olga: Népi kalendárium. Az esztendő néprajza a jugoszláviai magyarság körében. Forum Könyvkiadó. Újvidék, 1988. 136-137.

Jakab Rozália: Nálunk a harangszó elszáll a határig. Népelet és néphagyomány Farkaslakán. Tamási Áron Alapítvány kiadása, 2001.161.

Székely Ferenc: Jeles napok, ünnepek, szokások Vadasdon, Székelyudvarhely, 1999. 75-76.

Vukov Anikó Veronika: Csató Gábor énekeskönyve Tiszasasról, Kunszentmárton. 2019. 16.

November 11. Márton napja

Írta: Kürtössy Péter-Benedek Csaba

2011. november 11. péntek, 09:35 - Módosítás: 2020. április 06. hétfő, 13:01

{phocagallery view=category|categoryid=60}